

REKOMENDACIJOS

KOMISIJS REKOMENDACIJA (ES) 2021/1970

2021 m. lapkričio 10 d.

dėl bendros Europos kultūros paveldo duomenų erdvės

EUROPOS KOMISIJA,

atsižvelgdama į Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo, ypač į jos 292 straipsnį,

kadangi:

- (1) dėl skaitmeninių technologijų mūsų gyvenimas sparčiai keičiasi – jos suteikia naujų galimybių visuomenei, įskaitant kultūros paveldo įstaigas. Naudodamosi skaitmeninėmis technologijomis, kultūros paveldo įstaigos gali veiksmingiau skaitmeninti kultūros paveldo vertybes ir pasiekti platesnę auditoriją. Taip užtikrinama įvairesnė prieiga prie kultūros vertybių ir atsiranda daugiau būdų visuomenei jas atrasti bei tyrinėti ir jomis naudotis, taip pat daugiau galimybių pakartotinai naudotis kultūros vertybėmis siekiant kurti novatoriškas ir kūrybiškas paslaugas bei produktus įvairiuose, pavyzdžiui, kituose kultūros ir kūrybos, taip pat turizmo, sektoriuose;
- (2) kaip pabrėžiama komunikate „2030 m. skaitmeninės politikos kelrodis: Europos skaitmeninio dešimtmečio kelias“⁽¹⁾, skaitmeninės technologijos tapo kaip niekad svarbios norint dirbti, mokytis, bendrauti, pramogauti ir naudotis įvairiomis – sveikatos priežiūros, kultūros ir kt. – paslaugomis bei produktais;
- (3) per COVID-19 pandemiją išaiškėjo, kuriais atžvilgiais kultūros paveldo sektorius stiprus ir kuriais pažeidžiamas, taip pat poreikis paspartinti šio sektoriaus skaitmeninę transformaciją, siekiant kuo geriau pasinaudoti teikiamomis galimybėmis. Daug kultūros įstaigų patyrė didelių finansinių nuostolių arba turėjo užsidaryti. Vis dėlto, nors pandemija sukėlė finansinių problemų, yra ir daugybė įstaigų, kurios sugebėjo išlaikyti ar net padidinti savo auditoriją ėmusios teikti daugiau skaitmeninių paslaugų (apimančių bendravimą su auditorija, dalijimąsi kolekcijomis, skaitmeninių priemonių siūlymą ir kt.). Tai dar kartą įrodė didelę jų vertę visuomenei ir Europos ekonomikai;
- (4) kultūros paveldas – ne tik pagrindinis elementas kuriant bendromis vertybėmis grindžiamą Europos tapatybę, bet ir Europos ekonomikai svarbus veiksnys, skatinantis inovacijas, kūrybingumą ir ekonomikos augimą. Pavyzdžiui, kultūrinis turizmas sudaro iki 40 proc. viso turizmo Europoje⁽²⁾, o kultūros paveldas yra viena iš esminių kultūrinio turizmo dalių. Pažangus kultūros paveldo vertybių skaitmeninimas ir pakartotinis tokio turinio naudojimas gali sukurti naujų darbo vietų ne tik kultūros paveldo, bet ir kituose kultūros bei kūrybos sektoriuose, kaip antai vaizdo žaidimų ir kino pramonės sektoriuose. Kultūros ir kūrybos sektoriuose sukuriama 3,95 proc. ES pridėtinės vertės (477 mlrd. eurų), dirba 8,02 mln. žmonių ir veikia 1,2 mln. įmonių, iš kurių 99,9 proc. yra labai mažos, mažosios ir vidutinės įmonės (MVI)⁽³⁾;

⁽¹⁾ COM(2021) 118 *final*.

⁽²⁾ Jungtinių Tautų Pasaulio turizmo organizacijos ataskaita dėl turizmo ir kultūros sinergijos.

⁽³⁾ SWD(2021) 351 *final*.

- (5) atlikus Komisijos rekomendacijos dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, internetinės prieigos ir skaitmeninio išsaugojimo (2011/711/ES) vertinimą⁽⁴⁾ padaryta išvada, kad kai kurie iš uždavinių, kurie kultūros paveldo sektoriuje buvo aktualūs prieš 10 metų, tebėra spręstini ir šiandien, pavyzdžiui, tebėra būtina kuo skubiau imtis Europos kultūros paveldo, visų pirma nykstančio kultūros paveldo, apsaugos ir išsaugojimo veiksmų. Tačiau šio vertinimo ataskaitoje taip pat pripažinta, kad su kultūros paveldu susijusi situacija per pastaruosius metus gerokai pasikeitė – kilo naujų poreikių, bet – dar svarbiau – atsirado ir naujų galimybių, kurios gali padėti toliau didinti kultūros paveldo indėlį į Europos ekonomiką. Todėl svarbu užtikrinti politikos atsaką, kuris atitiktų šiuos naujus kultūros paveldo sektoriaus, kultūros ir kūrybos sektorių ir visos visuomenės poreikius ir lūkesčius;
- (6) šioje rekomendacijoje valstybės narės raginamos sukurti tinkamas sistemas, kuriomis būtų siekiama skatinti kultūros paveldo sektoriaus atsivertimą bei transformaciją ir padėti kultūros paveldo įstaigoms ateityje tapti pajėgesnėmis ir atsparesnėmis. Tai sudarys sąlygas visoje ES kokybiškiau skaitmeninti, pakartotinai naudoti ir skaitmeniniu būdu išsaugoti kultūros paveldo vertybes, o tai savo ruožtu turės pasekmių kitiems pagrindiniams Europos ekonomikos sektoriams, pavyzdžiui, turizmo, mokslinių tyrimų ir kitiems kultūros bei kūrybos sektoriams;
- (7) valstybės narės skirtingai sprendžia su kultūros paveldu susijusius klausimus, nevienodu mastu atsižvelgdamos į konkrečius kultūros paveldo įstaigų ypatybes ir poreikius. Kultūros paveldo sektoriui skirta išsami skaitmeninė strategija, kurioje būtų suformuota aiški ir konkreti vizija ir nustatytos tinkamiausios priemonės jai įgyvendinti, užtikrintų veiksmingesnę politikos atsaką ir sustiprintų šį sektorių. Kad būtų užtikrinta veiksminga skaitmeninė transformacija, pasitikėjimas ir glaudus bendradarbiavimas, valstybės narės turėtų į strategijos rengimo procesą įtraukti visas atitinkamas suinteresuotąsias šalis;
- (8) pažangių skaitmeninių, pavyzdžiui, 3D, dirbtinio intelekto, mašinų mokymosi, debesijos kompiuterijos, duomenų, virtualiosios realybės ir papildytosios realybės, technologijų plėtra suteikė beprecedenčių skaitmeninimo, internetinės prieigos ir skaitmeninio išsaugojimo galimybių. Pažangios skaitmeninės technologijos padeda kurti veiksmingesnius procesus (pvz., automatizuoto metaduomenų generavimo, žinių gavybos, automatinio vertimo, tekstų atpažinimo optinio ženklų atpažinimo sistemomis) ir kokybiškesnę turinį. Jos sudaro sąlygas rasti novatoriškoms meno kūrybos formoms ir naujiems sąveikos su kultūriniu turiniu ir naudojimosi juo būdams, tokiems kaip bendras kuravimas, bendras kūrimas ir visuomenės patalka, taigi suteikia galimybę dalyvauti visuomenei. Dirbtinio intelekto, blokų grandinės ir kitos pažangios technologijos gali būti naudojamos ir neteisėtai parduodamoms kultūros vertybėms automatiškai identifikuoti. Tokių pažangių technologijų įsisavinimas turi didelį poveikį Europos ekonomikos atsivertimui ir augimui po COVID-19 pandemijos, todėl valstybės narės turėtų imtis tinkamų priemonių jam remti;
- (9) be to, valstybės narės ir kultūros paveldo įstaigos turėtų pasinaudoti pažangių skaitmeninių technologijų teikiamomis beprecedentėmis galimybėmis skatinti veiksmus klimato srityje ir remti Europos žaliajame kurse⁽⁵⁾ nustatytą perėjimą prie žalesnės bei tvaresnės ES ekonomikos. Pavyzdžiui, trimačiu (3D) formatu suskaitmenintos kultūros paveldo vertybės gali būti svarbių žinių apie su klimatu susijusį poveikį, prisitaikymą prie klimato kaitos ir atsparumą jai šaltinis (pvz., 3D sudaro galimybę neardomaisiais metodais analizuoti objektus, vizualizuoti pažeidimus ir teikti restauravimui bei konservavimui aktualią informaciją ir pan.). Atsparumo klimato kaitai didinimo ir kultūros paveldo paminklų, pastatų ir vietovių prevencinio konservavimo srityse labai svarbų vaidmenį gali atlikti ir skaitmeniniai dvyniai bei Žemės stebėjimo technologijos. Šiame kontekste skaitmeninimas taip pat yra veiksnys, padedantis ekspertams kovoti su nusikaltimais aplinkai konkrečiose vietovėse;
- (10) svarbu, kad valstybės narės toliau dėtų pastangas skaitmeninti⁽⁶⁾ ir skaitmeniniu būdu išsaugoti kultūros paveldo vertybes. Konkrečių ir išmatuojamų rezultatų būtų pasiekiami nustatius poreikių vertinimu ir aiškiais bei objektyviais kriterijais pagrįstus konkrečius skaitmeninimo ir išsaugojimo tikslus. Tai būtų ypač svarbu kultūros paveldui, kuriam gresia pavojus. Tokiais atvejais, pavyzdžiui, konservavimo ir restauravimo tikslais, gali būti būtina atlikti ir patį detaliausią 3D skaitmeninimą. Kita vertus, skaitmeninimas turėtų būti vienas iš prioritetų net ir tada, kai būklės blogėjimo ar sunaikinimo pavojus yra mažas, nes suskaitmenintos kultūros paveldo vertybės turi didelį pakartotinio naudojimo tokiems tikslais kaip novatoriški potyriai ir tvarus turizmas potencialą, o tai gali padėti gaivinti visą ekonomiką ir didinti jos atsparumą laikantis Europos žaliojo kurso tikslų. Be to, valstybės narės turėtų dėti daugiau pastangų skaitmeninti sričių, kuriose skaitmeninama nepakankamai, objektus, pavyzdžiui pastatus, paminklus, vietas ir nematerialųjį kultūros paveldą;

⁽⁴⁾ SWD(2021) 15 final.

⁽⁵⁾ COM(2019) 640 final.

⁽⁶⁾ Įskaitant dvimatį skaitmeninimą.

- (11) 3D technologijos gali būti naudojamos ne tik išsaugojimo ir restauravimo tikslais – jos taip pat suteikia kultūros paveldo įstaigoms daugiau galimybių pasiekti didesnę auditoriją ir pasiūlyti įtraukesnių potyrių, pavyzdžiui, galimybę virtualiai patekti į vietas, kurios paprastai nėra prieinamos (pvz., yra po vandeniu) arba yra laikinai uždarytos, arba teikti paslaugas regos sutrikimų turintiems asmenims, siūlant, pavyzdžiui, lytumuosius potyrius. Todėl skiriant ypatingą dėmesį kultūros paveldo, kuriam gresia pavojus, ir lankomiausių kultūros bei paveldo paminklų, pastatų ir vietovių 3D skaitmeninimui, išaugtų kultūros paveldo vertė ir potencialas. Tai taip pat atitiktų 2019 m. balandžio mėn. deklaraciją dėl bendradarbiavimo skatinant kultūros paveldo skaitmeninimą⁽⁷⁾, kuria valstybės narės sutarė kartu didinti pastangas ir siekti pažangos, konkrečiai, įgyvendinti europinę kultūros paveldo vertybių, paminklų ir vietovių 3D skaitmeninimo iniciatyvą;
- (12) tačiau skaitmeninimas pats savaime neapima skaitmeninio išsaugojimo. Siekdamas užtikrinti ilgalaikę prieigą prie suskaitmenintų vertybių, valstybės narės turi atidžiai planuoti ir vykdyti skaitmeninio savo vertybių išsaugojimo veiklą, apsvaistydamos visus svarbius finansinius, organizacinius ir techninius ilgojo laikotarpio iššūkius. Skaitmeninio išsaugojimo tikslai gali būti susiję ne tik su skaitmeninimo prioritetu laikomomis kultūros paveldo vertybėmis (pvz., vertybėmis, kurioms gresia pavojus, lankomiausiais paminklais ir vietovėmis arba sričių, kuriose skaitmeninama nepakankamai, objektais), bet ir su anksčiau suskaitmenintomis vertybėmis;
- (13) dabartinė finansinė programa suteikia valstybėms narėms beprecedenčių galimybių naudotis įvairiais finansavimo šaltiniais, siekiant suaktyvinti skaitmeninimo ir išsaugojimo veiklą ir gerokai padidinti pajėgumus kultūros paveldo sektoriuje. Valstybės narės turėtų didinti šio sektoriaus dalyvių informuotumą apie finansavimo iš Skaitmeninės Europos programos, programos „Europos horizontas“⁽⁸⁾, Sanglaudos politikos fondų⁽⁹⁾, iniciatyvos „REACT-EU“⁽¹⁰⁾, Techninės paramos priemonės⁽¹¹⁾ ir Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės⁽¹²⁾ lėšų galimybes, teikiamas siekiant skatinti šiam sektoriui atsigauti reikiamas investicijas ir jo skaitmeninę transformaciją, užtikrinti geresnę prieigą prie kultūros išteklių ir daryti teigiamą poveikį vietos bendruomenėms;
- (14) Europos kultūros paveldui suskaitmeninti reikia daug finansinių išteklių. Siekdamas dalytis finansinėmis išlaidomis ir kartu greičiau užtikrinti visuomenės galimybę susipažinti su kultūros paveldu, kultūros paveldo įstaigos bendradarbiauja su privačiojo sektoriaus atstovais. Tačiau daugelyje šių bendradarbiavimo susitarimų privatiems partneriams suteikiamos išskirtinės teisės. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje (ES) 2019/1024⁽¹³⁾ nustatytos būtiniausias pakartotinių naudojimą reglamentuojančios taisyklės ir praktinė tvarka, palengvinanti pakartotinių esamų dokumentų, kuriais disponuoja valstybių narių viešojo sektoriaus institucijos, naudojimą. Visų pirma, joje reikalaujama, kad į jos taikymo sritį patenkančios kultūros paveldo įstaigos (pvz., muziejai, archyvai, bibliotekos) laikytųsi direktyvos 12 straipsnyje išdėstytų konkrečių nuostatų dėl išskirtinių susitarimų. Kad visiems būtų lengviau sąžiningomis ir nediskriminacinėmis sąlygomis susipažinti su kultūros paveldo vertybėmis, su privačiojo sektoriaus subjektais bendradarbiaujančios kultūros paveldo įstaigos, taip pat ir tos, kurioms netaikoma nurodyta direktyva, turėtų siekti taikyti minėtame 12 straipsnyje nustatytus principus;
- (15) kaip pabrėžiama Europos įgūdžių darbotvarkėje⁽¹⁴⁾, COVID-19 pandemija dar labiau padidino jau esamą skaitmeninių įgūdžių trūkumą, be to, randasi nauja nelygybė, nes daug specialistų neturi pakankamai darbo vietoje reikalingų skaitmeninių įgūdžių. Tai taikoma ir kultūros paveldo sektoriui – jame dėl skaitmeninės atskirties mažoms įstaigoms (pvz., muziejams) yra ypač sunku pasinaudoti tokiomis pažangiomis technologijomis kaip 3D arba dirbtinis intelektas. Todėl, atsižvelgdamos į Europos įgūdžių darbotvarkę ir jos pirmąją pavyzdinę iniciatyvą – įgūdžių paktą – ir siekdamos padėti įgyvendinti Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų planą⁽¹⁵⁾, valstybės narės turėtų nustatyti konkrečius kultūros paveldo specialistų kvalifikacijos kėlimo arba jų perkvalifikavimo tikslus. Be to, pasitelkiant pagal Sektorių bendradarbiavimo įgūdžių srityje planą sukurtą kultūros paveldo srities aljansą (CHARTER), kultūros ir kūrybos sektoriuose, kaip vienoje iš 14 bendrosios rinkos strategijoje nustatytų ekosistemų, šiuo metu plėtojama didelio masto partnerystė įgūdžiams tobulinti. Ši partnerystės organizacija turėtų prisijungti prie įgūdžių pakto;

⁽⁷⁾ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/eu-member-states-sign-cooperate-digitising-cultural-heritage>

⁽⁸⁾ https://ec.europa.eu/info/horizon-europe_en.

⁽⁹⁾ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/2021_2027/.

⁽¹⁰⁾ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/coronavirus-response/react-eu.

⁽¹¹⁾ https://ec.europa.eu/info/overview-funding-programmes/technical-support-instrument-tsi_lt.

⁽¹²⁾ https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility_en.

⁽¹³⁾ 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1024 dėl atvirųjų duomenų ir viešojo sektoriaus informacijos pakartotinio naudojimo (OL L 172, 2019 6 26, p. 56).

⁽¹⁴⁾ COM(2020) 274 final.

⁽¹⁵⁾ COM(2021) 102 final.

- (16) skaitmenindamos kultūros paveldą ir juo dalydamosi kultūros paveldo įstaigos susidūrė su įvairiomis su autorių teisėmis susijusiomis kliūtimis, tokiomis kaip leidimų naudotis autorių teisių saugomais kūrinių išsigijimo išlaidos, nepakankama kultūros paveldo specialistų kompetencija autorių teisių srityje, tarpvalstybinio įstaigų bendradarbiavimo apribojimai. Todėl ES lygmeniu imtasi konkrečių priemonių šioms problemoms spręsti. Pavyzdžiui, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje (ES) 2019/790⁽¹⁶⁾ dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje pateikta įvairių nuostatų, kuriomis modernizuojama autorių teisių sistema, kuria reglamentuojamas kultūros paveldo įstaigų veikimas skaitmeninėje aplinkoje. Vienas iš svarbiausių pokyčių yra tai, kad šia direktyva nustatyta aiški kultūros paveldo įstaigų rinkiniuose esančių kūrinių, kuriais nebeprekiuojama, skaitmeninimo ir sklaidos sistema. Be to, šioje direktyvoje nustatytos suderintos privalomos išimtys, kuriomis užtikrinama kultūros paveldo įstaigų galimybė daryti kopijas išsaugojimo tikslais, taip pat galimybė atlikti tekstų bei duomenų gavybą mokslinių tyrimų tikslais. Galiausiai, siekiant padidinti teisinį tikrumą, šioje direktyvoje išaiškinamas vaizduojamojo meno kūrinių viešojoje erdvėje statusas. Naujosiomis autorių teisių taisyklėmis visų pirma bus sudarytos palankesnės sąlygos kultūros paveldo įstaigoms vykdyti savo pagrindinius su viešuoju interesu susijusius uždavinius, nes jomis bus užtikrintas geresnis kultūros paveldo išsaugojimas bei prieiga prie jo ir gerokai supaprastintas kūrinių, kuriais nebeprekiuojama, naudojimas Europos kultūros ir visų piliečių labui. Todėl valstybės narės turi užtikrinti veiksmingą ES autorių teisių teisės aktų įgyvendinimą ir taikymą, kad kultūros paveldo įstaigos galėtų visapusiškai naudotis autorių teisių sistema, atnaujinta visų pirma Direktyva (ES) 2019/790;
- (17) stiprinant tarpvalstybinį bendradarbiavimą ir tarpvalstybinę standartizacijos veiklą ES ir už jos ribų, labai svarbų vaidmenį atlieka Europos skaitmeninė biblioteka (EUROPEANA)⁽¹⁷⁾. Jos standartizuotomis dalijimosi skaitmeniniu turiniu ir metaduomenimis internete sistemomis, visų pirma EUROPEANA duomenų modeliu⁽¹⁸⁾, pareiškimais dėl teisių⁽¹⁹⁾ ir turinio skelbimo bibliotekoje EUROPEANA sistema⁽²⁰⁾, plačiai naudojasi tiek Europos, tiek kitų pasaulio šalių kultūros paveldo sektoriaus subjektai. Pavyzdžiui, EUROPEANA duomenų modelis suteikia galimybę standartizuotai perteikti bibliotekai EUROPEANA kultūros paveldo įstaigų pateiktus skirtingų sričių ir skirtingų formatų duomenis. Portale *RightsStatements.org* pateikiami standartizuoti pareiškimai dėl teisių, kuriais kultūros paveldo įstaigos gali naudotis norėdamos informuoti visuomenę apie tai, ar konkretus skaitmeninis objektas yra saugomas autorių teisių, ir apie galimybę jį pakartotinai naudoti. Tačiau skaitmeninio turinio ir metaduomenų formatų bei standartų sąveikumo užtikrinimas ir toliau reikalauja daug pastangų, pavyzdžiui, 3D atveju arba kontekstinių elementų ir autoritetinių failų naudojimui semantiniams sąveikumui užtikrinti atveju. 2019 m. balandžio mėn. deklaracijoje dėl bendradarbiavimo skatinant kultūros paveldo skaitmeninimą, valstybės narės susitarė dėti daugiau pastangų toliau plėtoti ir propaguoti skaitmeninimo iniciatyvoms aktualius sąveikumo standartus ir sistemas. Todėl siekdamas suaktyvinti dalijimąsi duomenimis ir pakartotinių jų naudojimą valstybės narės ir kultūros paveldo įstaigos turėtų dėti daugiau pastangų remti atitinkamus standartus ir sistemas ir jų laikytis;
- (18) bendros Europos kultūros paveldo duomenų erdvės sukūrimas pagal Europos duomenų strategiją⁽²¹⁾ suteiks kultūros paveldo įstaigoms galimybę naudotis bendrosios rinkos masto pranašumu. Ši erdvė paskatins pakartotinį turinio naudojimą ir kūrybiškumą įvairiuose sektoriuose, o tai duos naudos visai ekonomikai ir visuomenei. Visų pirma ji suteiks galimybę naudotis aukštos kokybės turiniu ir veiksminga, patikima ir paprasta prieiga prie Europos skaitmeninių kultūros paveldo vertybių. Ji skatins intensyvesnę tolesnę bendradarbiavimą, partnerystes ir sąveiką su tinklui priklausančiais duomenų partneriais (pvz., įvairių Europos šalių muziejais, galerijomis, bibliotekomis, archyvais), kaupyklomis ir skaitmeninio kultūros paveldo srities specialistais. Ši duomenų erdvė bus grindžiama dabartine 2020–2025 m. EUROPEANA strategija⁽²²⁾, kurios tikslas – suteikti kultūros paveldo įstaigoms galių vykdyti skaitmeninę transformaciją;
- (19) šiuo metu bibliotekoje EUROPEANA suteikiama prieiga prie 52 mln. kultūros paveldo vertybių, iš kurių 45 proc. gali būti pakartotinai naudojama įvairiuose sektoriuose. Atvaizdai ir tekstai sudaro iki 97,5 proc. šių vertybių, o audiovizualinis ir 3D turinys – tik atitinkamai 2,47 proc. ir 0,03 proc. Gauseni aukštos kokybės suskaitmenintų vertybių, pvz., 3D turinio, išteklių padėtų skatinti inovacijas ir kūrybą, nes suskaitmenintomis kultūros paveldo vertybėmis būtų galima (pakartotinai) naudotis įvairiose pagrindinėse srityse (pvz., švietimo, išmaniųjų miestų ir aplinkos modeliavimo, tvaraus turizmo ir kultūros bei kūrybos). Per duomenų erdvę papildžius esamus išteklius dar 40 milijonų aukštos kokybės suskaitmenintų įvairių rūšių vertybių, internete būtų galima rasti dar daugiau medžiagos ir kartu būtų toliau garsinamas mūsų Europos kultūros paveldas. Pagausėjus ištekliams taip pat padidėtų pakartotinio naudojimo mastas – tai sudarytų sąlygas rasti naujoms paslaugoms ir prietaikoms. Svarbu, kad kultūros paveldo įstaigos, padedant valstybėms narėms, svariai prisidėtų prie šios duomenų erdvės;

⁽¹⁶⁾ 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/790 dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB (OL L 130, 2019 5 17, p. 92).

⁽¹⁷⁾ COM(2018) 612 final.

⁽¹⁸⁾ <https://pro.europeana.eu/page/edm-documentation>.

⁽¹⁹⁾ <https://rightsstatements.org/>.

⁽²⁰⁾ <https://pro.europeana.eu/post/publishing-framework>.

⁽²¹⁾ COM(2020) 66 final.

⁽²²⁾ <https://op.europa.eu/s/pjHV>.

- (20) labai svarbų vaidmenį kultūros paveldo srityje atlieka nacionalinės ir tam tikros srities arba teminės kaupyklos – jos padeda nacionaliniu ir Europos lygmenimis susieti įvairius kultūros paveldo ir kitų sektorių subjektus. Pavyzdžiui, nacionalinėse kaupyklose yra kaupiamas ir gausinamas bibliotekai EUROPEANA skirtas turinys, jos suteikia galimybę susipažinti su jų šalių kultūros paveldo vertybėmis ir jas garsina taip pat kaupia kultūros paveldo sektoriui svarbius išteklius ir žinias. Tačiau, nors dauguma įvairių ES šalių kaupyklų turi oficialius įgaliojimus vykdyti savo veiklą, tebesama ir daug tokių, kurios reikiamų įgaliojimų neturi ir kurioms sunku užsitikrinti pakankamus ir tvarius išteklius ar organizacinę paramą. Valstybės narės turėtų spręsti šią problemą didindamos kaupyklų vaidmenį, teikdamos atitinkamą paramą ir padėdamos joms prisidėti prie bendros Europos kultūros paveldo duomenų erdvės;
- (21) kadangi, kaip numatoma, skaitmeninių vertybių skaičius didės ir išteklių sudėtingės, reikės saugių, atsparių, veiksmingų ir tvarių debesija grindžiamų tokių duomenų rinkinių tvarkymo, prieigos prie jų ir jų valdymo sprendimų. Todėl siekiant užtikrinti veiksmingą prieigą prie suskaitmenintų kultūros paveldo vertybių bus svarbi valstybių narių parama ⁽²³⁾ Europos debesijos ir tinklo paribio infrastruktūros ir paslaugų susiejimo veiklai;
- (22) ši rekomendacija grindžiama Rekomendacija 2011/711/ES ir ją pakeičia,

PRIĖMĖ ŠIĄ REKOMENDACIJĄ:

I SKYRIUS

BENDROSIOS NUOSTATOS

Tikslas ir taikymo sritis

1. Šios rekomendacijos tikslas – sudaryti sąlygas sukurti bendrą Europos kultūros paveldo duomenų erdvę (toliau – duomenų erdvę) ir taip padėti kultūros paveldo įstaigoms aktyviau vykdyti skaitmeninimo bei išsaugojimo veiklą ir pasinaudoti skaitmeninės transformacijos teikiama galimybėmis. Šioje rekomendacijoje valstybės narės raginamos sukurti tinkamas sistemas, kuriomis būtų siekiama skatinti šio sektoriaus atsigavimą bei transformaciją ir padėti kultūros paveldo įstaigoms ateityje tapti atsparesnėms.
2. Ši rekomendacija taikoma visų rūšių (materialiajam, nematerialiajam, gamtos, skaitmeniniam) kultūros paveldui, įskaitant visas kultūros paveldo, kuriam gresia pavojus, kategorijas.

Apibrėžtys

3. Šioje rekomendacijoje vartojamų terminų apibrėžtys:
 - 1) kultūros paveldo vertybės – vertybės, kurias sudaro:
 - a) materialiojo kultūros paveldo vertybės, kaip antai paminklai, archeologinės vietovės, garso ir audiovizualinė medžiaga, knygos, žurnalai, laikraščiai, nuotraukos, muziejų objektai, archyviniai dokumentai;
 - b) nematerialiojo kultūros paveldo vertybės;
 - c) gamtos paveldo vertybės, kaip antai kraštovaizdžiai ir gamtos vietovės, kaip apibrėžta Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencijos 2 straipsnyje ⁽²⁴⁾;
 - d) skaitmeninis paveldas;
 - 2) nematerialusis kultūros paveldas – ilgainiui nusistovėjusi veikla, vaizdai, išraiškos formos, žinios, įgūdžiai, taip pat su jais susijusios priemonės, objektai, žmogaus veiklos produktai ir su jais susijusios kultūros erdvės, kuriuos bendruomenės, grupės ir kai kuriais atvejais pavieniai žmonės pripažįsta savo kultūros paveldo dalimi, kaip apibrėžta Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos 2 straipsnyje ⁽²⁵⁾;

⁽²³⁾ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/towards-next-generation-cloud-europe>.

⁽²⁴⁾ UNESCO Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencija, 1972 m. lapkričio 16 d., Paryžius.

⁽²⁵⁾ UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija, 2003 m. spalio 17 d., Paryžius.

- 3) skaitmeninis paveldas – analoginio atitikmens neturinčios skaitmenine forma sukurtos vertybės, kaip antai skaitmeninis menas ar animacija arba virtualūs muziejai, arba kultūros turinys, sukurtas ne kultūros paveldo įstaigų, pavyzdžiui, socialiniuose tinkluose arba žaidimų pramonėje;
- 4) kultūros paveldo įstaiga – viešoji biblioteka, muziejus, archyvas ar filmų arba garso įrašų paveldo įstaiga, kaip apibrėžta Direktyvos (ES) 2019/790 2 straipsnio 3 punkte;
- 5) skaitmeninimas – vertybių konvertavimas iš analoginio į skaitmeninį formatą;
- 6) skaitmeninė transformacija – skaitmeninių technologijų naudojimo organizacijos veikimo ir vertės kūrimo būdui pakeisti procesas ir šio proceso rezultatas;
- 7) skaitmeninis išsaugojimas – įvairi veikla, reikalinga užtikrinti, kad skaitmeniniai objektai galėtų būti randami, pateikiami, naudojami ir suprantami ateityje.

II SKYRIUS

PAŽANGUS KULTŪROS PAVELDO SKAITMENINIMAS IR SKAITMENINIS IŠSAUGOJIMAS

4. Siekdamas paspartinti šio sektoriaus skaitmeninę transformaciją, valstybės narės turėtų parengti ir (arba) reguliariai atnaujinti kultūros paveldui skirtą išsamią ir perspektyvią atitinkamai nacionalinio arba regioninio lygmens skaitmeninę strategiją. Rengdamos skaitmeninę strategiją, valstybės narės turėtų bendradarbiauti su visais suinteresuotaisiais subjektais (suinteresuotosiomis šalimis), kaip antai kultūros paveldo įstaigomis ir kompetentingomis institucijomis, arba sudaryti sąlygas šių subjektų bendradarbiavimui, taip pat turėtų teikti išteklius (paramą) tai strategijai įgyvendinti.
5. Siekiant užtikrinti didesnę skaitmeninimo ir skaitmeninio išsaugojimo proceso veiksmingumą ir didesnę prieigą prie kokybiškesnio turinio ir jo (pakartotinio) naudojimo galimybes, nacionalinėje strategijoje turėtų būti numatytos priemonės, kuriomis būtų siekiama padėti kultūros paveldo įstaigoms diegti pažangias, pavyzdžiui, 3D, dirbtinio intelekto, išplėstinės realybės, debesijos kompiuterijos, duomenų ir blokų grandinės, technologijas.
6. Skaitmeninėje strategijoje turėtų būti nustatyti aiškūs skaitmeninimo ir skaitmeninio išsaugojimo tikslai. Tie tikslai turėtų būti grindžiami objektyviais ir aiškiais kriterijais, be kita ko, susijusiais su:
 - a) kultūros paveldu, kuriam gresia pavojus;
 - b) labiausiai fiziškai lankomais kultūros ir paveldo paminklais, pastatais ir vietovėmis;
 - c) žemu tam tikrų kategorijų kultūros paveldo vertybių skaitmeninimo lygiu.

Iki 2030 m. valstybės narės turėtų 3D formatu suskaitmeninti visus į a punkto aprėptį patenkančius paminklus ir vietoves ir 50 proc. visų į b punkto aprėptį patenkančių vertybių.

Iki 2025 m. valstybės narės turėtų suskaitmeninti 40 proc. iki 2030 m. siekiamų suskaitmeninti vertybių.

Valstybės narės turėtų imtis būtinų priemonių užtikrinti, kad visos 6 punkto a, b ir c papunkčiuose nurodytos suskaitmenintos kultūros vertybės taip pat būtų skaitmeniniu būdu išsaugomos.

7. Planuodamos skaitmeninimą valstybės narės ir kultūros paveldo įstaigos turėtų laikytis holistinio požiūrio. Tai reiškia, kad turėtų būti apsvarstomi tokie klausimai kaip skaitmeninimo tikslas, tikslinės vartotojų grupės, aukščiausia galima kokybė, suskaitmenintų kultūros paveldo vertybių skaitmeninis išsaugojimas, įskaitant tokius aspektus kaip formatai, saugojimas, būsimas perkėlimas, nuolatinė priežiūra ir ilguoju laikotarpiu būtini finansiniai bei personalo ištekliai. Skaitmeninėje strategijoje turėtų būti nustatytas aiškus ir tiksliai apibrėžtas nacionalinių arba regioninių kaupyklų įgaliojimas bendradarbiauti su kultūros paveldo įstaigomis siekiant užtikrinti prieigą prie suskaitmenintų kultūros paveldo vertybių per EUROPEANA ir duomenų erdvę. Visų pirma, valstybės narės turėtų didinti kaupyklų, kaip tarpininkių tarp EUROPEANA ir kultūros paveldo įstaigų, vaidmenį ir skatinti jas aktyviai prisidėti prie duomenų erdvės.

8. Valstybės narės turėtų remti kultūros paveldo sektoriaus ir kitų sektorių, kaip antai aukštojo mokslo, profesinio rengimo ir mokymo, kūrybos pramonės ir tvaraus kultūrinio turizmo, partnerystes, padedančias skatinti su naujomis paslaugomis ir prietaikomis susijusias inovacijas.
9. Valstybės narės turėtų sudaryti geresnes sąlygas mažoms ir vidutinėms įmonėms prisidėti prie kultūros paveldo sektoriaus skaitmeninės transformacijos, visų pirma prie skaitmeninimo tikslo ir prie siekio kurti duomenimis grindžiamas inovacijas.
10. Užmezgusios partnerystės ryšius su privačiojo sektoriaus subjektais, kultūros paveldo įstaigos turėtų užtikrinti, kad būtų nustatytos aiškios ir sąžiningos suskaitmenintų vertybių pakartotinio naudojimo sąlygos, atitinkančios konkurencijos taisykles ir Direktyvos (ES) 2019/1024 nuostatas, visų pirma (jei taikytina) šios direktyvos 12 straipsnyje nustatytas taisykles dėl išskirtinių susitarimų.
11. Kad kultūros paveldo įstaigos galėtų pasinaudoti visomis pažangių skaitmeninių technologijų teikiamomis galimybėmis, valstybės narės turėtų imtis būtinų priemonių skaitmeninių įgūdžių trūkumui šiame sektoriuje įvertinti. Visų pirma, valstybės narės turėtų nustatyti iki 2030 m. pasiektinus didelio užmojo tikslus, susijusius su kultūros paveldo specialistų kvalifikacijos kėlimu ir jų perkvalifikavimu, įskaitant mokymą tokiose srityse kaip duomenų valdymas ir analizė, dirbtinis intelektas, pažangus skaitmeninimas ir išplėstinės realybės technologijos.
12. Kad būtų lengviau vykdyti skaitmeninę kultūros paveldo įstaigų transformaciją, didinti prieigos prie kultūros paveldo galimybes ir jį garsinti, valstybėms narėms rekomenduojama pasinaudoti visomis dabartinės autorių teisių sistemos teikiamomis galimybėmis:
 - a) užtikrinti tinkamą ir veiksmingą atitinkamų ES autorių teisių nuostatų, visų pirma Direktyvos (ES) 2019/790 nuostatų, įgyvendinimą;
 - b) padėti visoms šalims veiksmingai praktiškai taikyti nacionalines įgyvendinimo taisykles;
 - c) atidžiai stebėti nacionalinių įgyvendinimo taisyklių taikymą siekiant užtikrinti, kad jis būtų sėkmingas;
 - d) padėti kultūros paveldo specialistams įgyti su autorių teisėmis ir licencijavimu susijusių įgūdžių ir teikti jiems ekspertines su autorių teisėmis susijusias žinias.
13. Siekdamos rasti bendrus su pažangiu skaitmeninimu ir išsaugojimu susijusių uždavinių sprendimus, keistis geriausia patirtimi, viešinti ir garsinti Europos kultūros išteklius, vertybes ir sėkmės istorijas, valstybės narės turėtų skatinti tarpvalstybinį bendradarbiavimą ir partnerystes su tarptautinio lygmens kultūros paveldo įstaigomis, taip papildydamos UNESCO ir Europos Tarybos remiamus veiksmus.
14. Siekdamos suaktyvinti skaitmeninimo ir išsaugojimo veiklą, valstybės narės turėtų visapusiškai išnaudoti visas europinio ir nacionalinio finansavimo galimybes.

III SKYRIUS

BENDROS EUROPOS KULTŪROS PAVELDO DUOMENŲ ERDVĖS PAGRINDINIAI PRINCIPAI

15. Siekiant užtikrinti sąveikumą Europos lygmeniu, kultūros paveldo įstaigos turėtų laikytis atitinkamų standartų ir sistemų, pavyzdžiui, įgyvendinant bibliotekos EUROPEANA iniciatyvą naudojamų dalijimosi skaitmeniniu turiniu ir metaduomenimis sistemų, įskaitant Europos duomenų modelį, portale *Rights.Statements.org* skelbiamus pareiškimus dėl teisių ir turinio skelbimo bibliotekoje EUROPEANA sistema. Valstybės narės turėtų imtis būtinų priemonių, kuriomis būtų skatinama ir padedama laikytis tokių esamų ir būsimų standartų bei sistemų, taip pat bendradarbiauti Europos lygmeniu siekiant išplėsti jų taikymo mastą duomenų erdvės kontekste.
16. Valstybės narės turėtų aktyviai raginti kultūros paveldo įstaigas suteikti prieigą prie jų suskaitmenintų vertybių per EUROPEANA ir taip prisidėti prie duomenų erdvės. Tai turėtų būti daroma laikantis 15 punkte nurodytų standartų ir sistemų ir I bei II prieduose nustatytų orientacinių tikslų.

17. Siekiant garsinti didžiausias Europos kultūros vertybes, skatinti galimą jų pakartotinį naudojimą tokiose svarbiose srityse kaip socialiniai ir humanitariniai mokslai, tvarus kultūrinis turizmas ir kultūros bei kūrybos sektoriai arba padėti nustatyti neteisėtai parduodamas kultūros vertybes, 16 punkte nurodytą kultūros paveldo įstaigų indėlių visų pirma turėtų sudaryti 3D formatu suskaitmenintos kultūros paveldo vertybės.
18. Siekdamas suaktyvinti dalijimąsi duomenimis, valstybės narės turėtų savo politikos priemonėmis užtikrinti, kad duomenys, gauti įgyvendinant viešosiomis lėšomis finansuojamus skaitmeninimo projektus, taptų ir liktų randami, prieinami, sąveikūs ir tinkami kartotinai naudoti (FAIR principai) per skaitmenines infrastruktūras (įskaitant duomenų erdvę).
19. Visas viešasis finansavimas būsimiems kultūros paveldo vertybių skaitmeninimo projektams turėtų būtų skiriamas tik su sąlyga, kad suskaitmenintas turinys bus pateiktas bibliotekoje EUROPEANA ir duomenų erdvėje, kaip nurodyta 16 punkte.
20. Valstybės narės turėtų imtis visų būtinų priemonių, skirtų bibliotekai EUROPEANA remti ir plačiosios visuomenės informuotumui apie ją didinti, ypač švietimo sektoriuje ir mokyklose. Be kita ko, galėtų būti rengiama mokomoji medžiaga.
21. Siekdamas saugoti ir valdyti daugiau suskaitmenintų kultūros paveldo vertybių ir užtikrinti didesnes prieigos prie jų galimybes, valstybės narės turėtų pasinaudoti Europos debesijos ir tinklo paribio infrastruktūros ir paslaugų susiejimo veiklos teikiamomis galimybėmis.

IV SKYRIUS

REKOMENDACIJOS ĮGYVENDINIMAS

Praėjus 24 mėnesiams nuo šios rekomendacijos paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje* ir vėliau kas dvejus metus valstybės narės turėtų informuoti Komisiją apie veiksmus, kurių imtasi pagal šią rekomendaciją.

Priimta Briuselyje 2021 m. lapkričio 10 d.

Komisijos vardu
Thierry BRETON
Komisijos narys

I PRIEDAS

Valstybėms narėms nustatyti orientaciniai turinio pateikimo bibliotekoje EUROPEANA ir duomenų erdvėje iki 2030 m. tikslai ⁽¹⁾

	A	B	C	D	E	F
	Įrašų skaičius 2021 m. vasario 1 d.	Aukštos kokybės įrašų skaičius ⁽¹⁾ 2021 m. vasario 1 d.	Nauji aukštos kokybės įrašai iki 2030 m.	Bendras įrašų skaičius iki 2030 m. [= A + C]	Bendras aukštos kokybės įrašų skaičius iki 2030 m. ⁽²⁾ [= B + C]	3D skaitmeninės vertybės iki 2030 m. ⁽³⁾
Austrija	2 372 357	1 106 942	1 002 892	3 375 249	2 109 834	401 157
Belgija	2 499 646	2 247 432	1 215 817	3 715 463	3 463 249	486 327
Bulgarija	94 447	62 647	329 454	423 901	392 101	131 782
Kroatija	67 357	5 456	235 877	303 234	241 332	94 351
Kipras	30 959	1 858	71 466	102 425	73 324	28 586
Čekija	881 263	369 602	889 329	1 770 592	1 258 931	355 732
Danija	1 032 422	662 712	676 884	1 709 306	1 339 596	270 754
Estija	648 205	486 024	99 825	748 030	585 849	39 930
Suomija	1 093 297	960 899	548 428	1 641 725	1 509 327	219 371
Prancūzija	3 860 232	1 779 567	6 381 064	10 241 296	8 160 631	2 552 426
Vokietija	5 536 786	4 107 742	8 924 266	14 461 052	13 032 008	3 569 707
Graikija	661 593	383 327	642 175	1 303 768	1 025 502	256 870
Vengrija	732 033	571 425	637 732	1 369 765	1 209 157	255 093
Airija	86 765	44 424	856 780	943 545	901 204	342 712
Italija	2 150 207	687 421	5 119 900	7 270 107	5 807 321	2 047 960
Latvija	128 505	113 341	117 705	246 210	231 046	47 082
Lietuva	224 359	182 337	209 875	434 234	392 212	83 950
Liuksemburgas	65 600	1 325	145 567	211 167	146 893	58 227
Malta	50 310	1 006	46 013	96 323	47 019	18 405
Nyderlandai	9 126 499	7 554 003	1 992 463	11 118 962	9 546 466	796 985
Lenkija	3 040 221	936 996	2 477 819	5 518 040	3 414 815	991 127
Portugalija	203 044	138 963	727 333	930 377	866 297	290 933
Rumunija	135 213	84 549	1 209 889	1 345 102	1 294 438	483 956
Slovakija	15 106	453	341 636	356 742	342 089	136 654

⁽¹⁾ Valstybėms narėms nustatyti orientaciniai tikslai yra proporcingi kiekvienos valstybės narės gyventojų skaičiui ir pakoreguoti pagal tos valstybės narės BVP vienam gyventojui (perkamosios galios standartais).

Slovėnija	598 310	382 081	166 799	765 109	548 880	66 720
Ispanija	2 960 596	1 228 351	3 851 622	6 812 218	5 079 973	1 540 649
Švedija	4 307 321	3 047 430	1 098 975	5 406 296	4 146 404	439 590
ES 27	42 602 653	27 148 311	40 017 586	82 620 239	67 165 896	16 007 034

(¹) Aukštos kokybės įrašai turi atitikti turinio skelbimo bibliotekoje EUROPEANA sistemoje nustatytus 2 arba aukštesnės pakopos (**2+ pakopos**) reikalavimus turiniui ir A arba aukštesnės pakopos reikalavimus metaduomenims. Šie standartai būtini siekiant skatinti pakartotinį naudojimą įvairiais tikslais.

(²) Valstybės narės raginamos pagerinti 1 pakopos įrašų kokybę, todėl bendras aukštos kokybės įrašų skaičius gali dar didėti.

(³) 40 proc. naujų įrašų turėtų sudaryti 3D skaitmeninės vertybės. Šiuo metu EUROPEANA saugomų 3D skaitmeninių vertybių skaičius laikomas nežymiu.

II PRIEDAS

Valstybėms narėms nustatyti tarpiniai turinio pateikimo bibliotekoje EUROPEANA ir duomenų erdvėje iki 2025 m. tikslai

	A	B	C	D	E	F
	Įrašų skaičius 2021 m. vasario 1 d.	Aukštos kokybės įrašų skaičius ⁽¹⁾ 2021 m. vasario 1 d.	Nauji įrašai iki 2025 m. ⁽²⁾	Bendras įrašų skaičius iki 2025 m. [= A + C]	Bendras aukštos kokybės įrašų skaičius iki 2025 m. ⁽³⁾ [= B + C]	Vertybės 3D formatu iki 2025 m. ⁽⁴⁾
Austrija	2 372 357	1 106 942	401 157	2 773 514	1 508 099	60 174
Belgija	2 499 646	2 247 432	486 327	2 985 973	2 733 759	72 949
Bulgarija	94 447	62 647	131 782	226 229	194 428	19 767
Kroatija	67 357	5 456	94 351	161 708	99 807	14 153
Kipras	30 959	1 858	28 586	59 545	30 444	4 288
Čekija	881 263	369 602	355 732	1 236 995	725 333	53 360
Danija	1 032 422	662 712	270 754	1 303 176	933 465	40 613
Estija	648 205	486 024	39 930	688 135	525 954	5 989
Suomija	1 093 297	960 899	219 371	1 312 668	1 180 270	32 906
Prancūzija	3 860 232	1 779 567	2 552 426	6 412 658	4 331 993	382 864
Vokietija	5 536 786	4 107 742	3 569 707	9 106 493	7 677 448	535 456
Graikija	661 593	383 327	256 870	918 463	640 197	38 530
Vengrija	732 033	571 425	255 093	987 126	826 518	38 264
Airija	86 765	44 424	342 712	429 477	387 136	51 407
Italija	2 150 207	687 421	2 047 960	4 198 167	2 735 381	307 194
Latvija	128 505	113 341	47 082	175 587	160 423	7 062
Lietuva	224 359	182 337	83 950	308 309	266 287	12 593
Liuksemburgas	65 600	1 325	58 227	123 827	59 552	8 734
Malta	50 310	1 006	18 405	68 715	19 411	2 761
Nyderlandai	9 126 499	7 554 003	796 985	9 923 484	8 350 988	119 548
Lenkija	3 040 221	936 996	991 127	4 031 348	1 928 124	148 669
Portugalija	203 044	138 963	290 933	493 977	429 897	43 640
Rumunija	135 213	84 549	483 956	619 169	568 504	72 593
Slovakija	15 106	453	136 654	151 760	137 107	20 498

Slovėnija	598 310	382 081	66 720	665 030	448 800	10 008
Ispanija	2 960 596	1 228 351	1 540 649	4 501 245	2 769 000	231 097
Švedija	4 307 321	3 047 430	439 590	4 746 911	3 487 019	65 938
ES 27	42 602 653	27 148 311	16 007 034	58 609 687	43 155 345	2 401 055

(¹) Aukštos kokybės įrašai turi atitikti turinio skelbimo bibliotekoje EUROPEANA sistemoje nustatytus 2 arba aukštesnės pakopos (**2+ pakopos**) reikalavimus turiniui ir A arba aukštesnės pakopos reikalavimus metaduomenims. Šie standartai būtini siekiant skatinti pakartotinį naudojimą įvairiais tikslais.

(²) Tarpiniai tikslai yra lygūs 40 proc. 2030 metams nustatytų orientacinių tikslų.

(³) Valstybės narės raginamos pagerinti 1 pakopos įrašų kokybę, todėl bendras aukštos kokybės įrašų skaičius gali dar didėti.

(⁴) Su 3D skaitmeninėmis vertybėmis susiję tarpiniai tikslai yra lygūs 15 proc. 2030 metams nustatytų tikslų.